

Broedvogels Gelderse Poort: resultaten 2017 en een doorkijkje naar 2018

In de Gelderse Poort worden de broedvogels al geïnventariseerd sinds de jaren zestig maar vanaf 1989 worden de broedvogels structureel geteld. Het gebied is daarvoor opgedeeld in 37 deelgebieden plus 5 dorpen. In deze gebieden worden de soorten geteld die landelijk als bijzonder worden beschouwd. Aan die lijst van soorten is in de loop der jaren vervolgens een aantal algemenere soorten toegevoegd, omdat deze lokaal bijzonder zijn of een belangrijke graadmeter voor bepaalde kwetsbare of kenmerkende biotooptypen in de Gelderse Poort, zoals Grauwe Vliegenvanger en Kleine Karekiet.

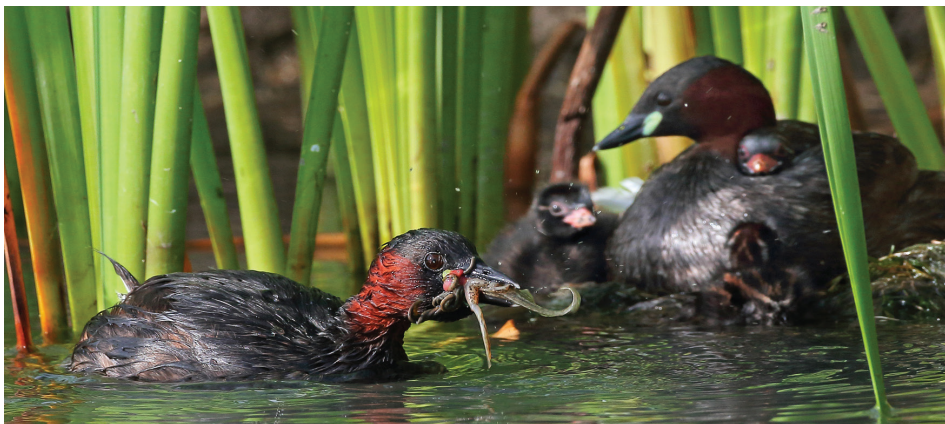
Omdat het te ver gaat om alle 122 soorten te bespreken die in 2017 vastgesteld zijn door de circa 45 broedvogeltellers, beperk ik me tot een aantal soorten die zeldzaam zijn of waar iets mee aan de hand is. Voor zover dat mogelijk is doe ik een eerste uitspraak

over de ontwikkelingen in 2018. De teneur lijkt dat 2018 over het geheel genomen minder positief uitpakt dan voorgaande jaren. Het maandenlang uitblijven van regenval is daar mogelijk debet aan.

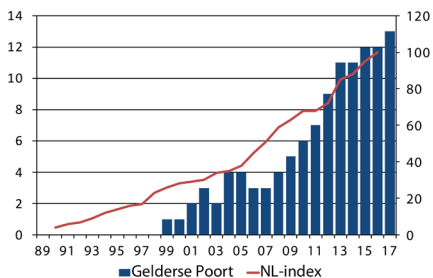
Belangrijk bij de interpretatie van de grafieken

Dit artikel presenteert voor een aantal interessante soorten trendplaatjes. De blauwe staven en de linker as geven de aantallen in de Gelderse Poort weer; de rode lijn en de rechter as de aantallen volgens de Nederlandse index. In het jaar 2001 is zeer onvolledig geïnventariseerd vanwege de Mond-en-Klauwzeer-crisis (MKZ), waardoor de meeste gebieden niet toegankelijk waren. Als in de grafieken bij andere jaren gegevens ontbreken, was de telling van de soort in dat jaar onvolledig of hoefde de soort in die jaren (nog) niet geteld te worden. Tot slot loopt de index van Nederland niet verder dan 2016, omdat

Foto: Koos Dansen

Wateridylle: Doodaazengezin in Waterrijk op 30 juli 2017

Figuur 1 Het aantal territoria van de Ooievaar in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

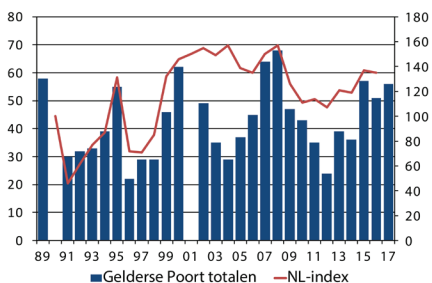
de definitieve indexen nog niet gereed zijn voor publicatie.

Ooievaar (13)

In 1999 kwam de Ooievaar voor zijn eigen kinderen naar de Gelderse Poort. De vlag kon uit want een gehoopte en ook verwachte broedvogel in die tijd was daar. Tegenwoordig kijken we er niet meer van op. Het aantal neemt gestaag toe. In 2017 al weer één meer dan in 2016. Het is ook een van de weinige vogels van het agrarisch gebied waarmee het crescendo gaat en gezien de landelijke ontwikkeling lijkt het plafond nog niet bereikt. Hij is dan ook van de Rode Lijst verdwenen!

Dodaars (56)

De kern van de verspreiding ligt de laatste

Figuur 2 Het aantal territoria van de Dodaars in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

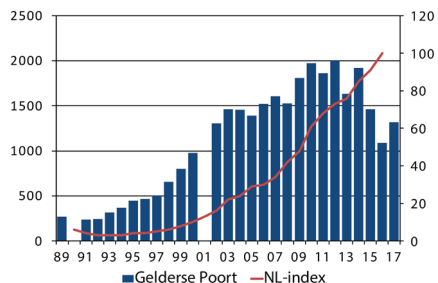
jaren in het Oude Rijnstrangengebied.

Bijna 60% van alle Dodaarzen werd in 2017 vastgesteld in de Noord- en de Zuidstrang aldaar. In 7 gebieden in de Gelderse Poort waarin Dodaarzen voorkwamen in 2017 en waarvan de resultaten van 2018 reeds geclusterd zijn komt een voorlopige achteruitgang naar voren van 35%. De droogte heeft daarbij waarschijnlijk een rol gespeeld.

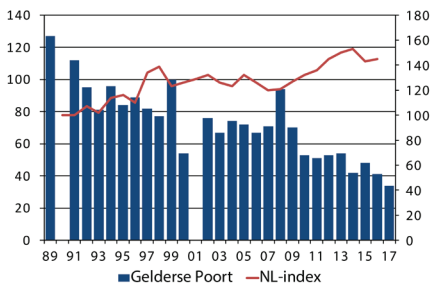
Grauwe Gans (1320)

In tegenstelling tot de trend in Nederland zet de achteruitgang van de Grauwe Gans door in de Gelderse Poort. Van 6 gebieden waar in 2017 meer dan 60 territoria werden vastgesteld zijn de resultaten vergeleken met die van 2018. Op basis hiervan lijkt er sprake van een achteruitgang van 14% in 2018. Een mogelijke reden voor deze achteruitgang kan zijn dat tellers vaker dan vroeger de Grauwe Gans tijdens één gerichte telling per seizoen tellen, in plaats van de ganzen gedurende het gehele broedseizoen te tellen.

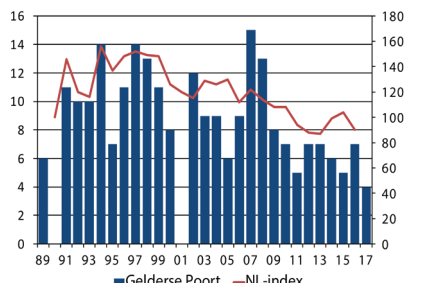
Van een 7e gebied met meer dan 60 paren, De Bijland, is de vergelijking buiten beschouwing gelaten omdat dit jaar voor het eerst de twee aanwezige eilanden met een kano zijn bezocht. Hierdoor kwam het aantal territoria aanzienlijk hoger (246) uit

Figuur 3 Het aantal territoria van de Grauwe Gans in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

Figuur 4 Het aantal territoria van de Bergeend in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

Figuur 5 Het aantal territoria van de Sperwer in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

dan de schattingen uit eerdere jaren vanaf de vaste wal (2017: 121). Door de verschillende telmethodes heb ik het vergelijk uit deze berekening gelaten.

Bergeend (34)

Niet geheel verrassend was er wederom sprake van een achteruitgang in de Gelderse Poort. De jaren waarin sprake was van 60 of meer territoria liggen al bijna 10 jaar achter ons. Tegenwoordig gaat het bij de Bergeend om lage aantallen in relatief weinig gebieden. Met dit in het achterhoofd moet ook de voorlopige achteruitgang die voor 2018 berekend is gezien worden. De achteruitgang bedraagt 6% op basis van 4 gebieden met meer dan 2 territoria in 2017 en waarvan de gegevens uit 2018 reeds geclusterd zijn. De achteruitgang in de Gelderse Poort sluit aan bij de achteruitgang die in het gehele rivierengebied waarneembaar is. Ook de populaties op heideterreinen en in de vastelandsduinen nemen af. In de ziltere delen van het land vergaat het de soort beter, waardoor landelijk een matig positief beeld waarneembaar is (Boele et al. 2018).

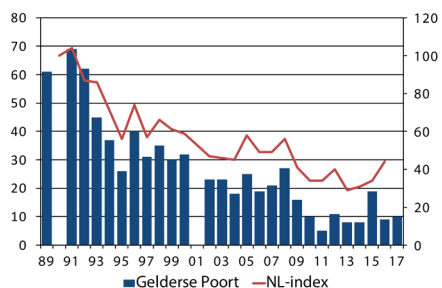
Sperwer (4)

Afgezien van een enkele piek volgt de

Sperwer ook in de Gelderse Poort de landelijke trend, met een afname in natuurgebieden. Steeds vaker wordt broeden vastgesteld binnen de bebouwde kom. De territoria in 2017 lagen in de Pannerdense Waard, Millingerwaard, Oude Waal en Groenlanden-noord. Voor 2018 is nog geen betrouwbaar beeld te schetsen.

Torenvalk (10)

Een van de nieuwkomers op de Rode Lijst 2016. En dat is uiteraard niet voor niets. Het stapelvoedsel van deze valk bestaat uit veldmuizen, maar in het huidige agrarische landschap is ook voor deze knager steeds minder plek (Boele et al. 2018). De Gelderse Poort is daarin helaas geen uitzondering. In 2008 kwam het totaal nog op 28 uit, begin

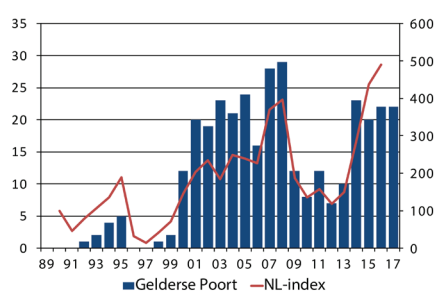

Figuur 6 Het aantal territoria van de Torenvalk in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

jaren negentig lag het boven de zestig territoria! Het enige gebied met meer dan 1 territorium in 2017 betreft Kom Leuth (2). In 2018 was hier geen sprake meer van broedverdachte Torenvalken.

IJsvogel (22)

Een respectabel aantal van 22 territoria in de Gelderse Poort. De topjaren waren echter 2007 en 2008 met respectievelijk 28 en 29 territoria. Waarschijnlijk zal 2017 op landelijke schaal het record-aantal van 2016 bereiken (1050-1350). Waar 2018 uiteindelijk op gaat uitdraaien is nog even afwachten maar het zal ongetwijfeld duidelijk minder zijn. De vorstperiode aan het einde van de winter van 2017/18 heeft overal in het land garant gestaan voor flinke klappen. In 2017 waren er 6 gebieden met 2 territoria. In deze zelfde gebieden komt de totaalstand voor 2018 uit op slechts 5. Dat belooft wat voor de eindstand ...

Figuur 7 Het aantal territoria van de IJsvogel in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

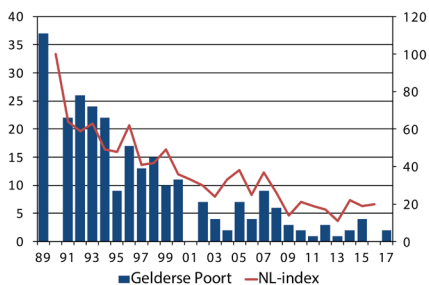
Ransuil

Het lijkt voor de Ransuil een welhaast aflopende zaak in de Gelderse Poort. Werden er in 1989 nog 37 territoria toevertrouwd aan de veldkaarten, in 2017 bleef de teller op 2 steken, hetgeen al hoger was dan 2016 toen er voor het eerst geen territoriale Ransuilen werden aangetroffen. De meest logische oorzaak: afnemende aantallen

Torenvalk speurt naar prooi vanaf paaltje

Foto: Jeroen Gosse

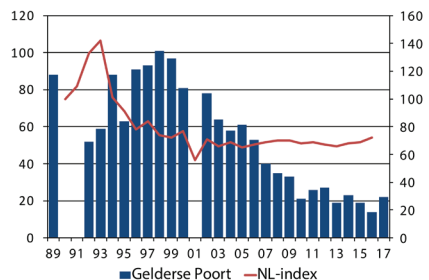

Figuur 8 Het aantal territoria van de Ransuil in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

Veldmuizen. En een Havik ziet in de Ransuil ook een smakelijke prooi (Ransuilenblues via www.sovon.nl/nl/actueel). Daar komt bij dat de potentieel geschikte gebieden wellicht in februari-maart te weinig aandacht krijgen, maar de trend is vergelijkbaar met de landelijke.

Steenuil (22)

Na vele jaren van aanhoudend terreinverlies in de Gelderse Poort mogen we blij zijn met jaren waarin de populatie enigszins stabiel blijft of, zoals in 2017 zelfs vooruitgaat. Zeker ten opzichte van de landelijke trend is het opmerkelijk dat in de eerste 10 jaar van deze eeuw de uiltjes in de Gelderse Poort almaar terrein verloren terwijl er

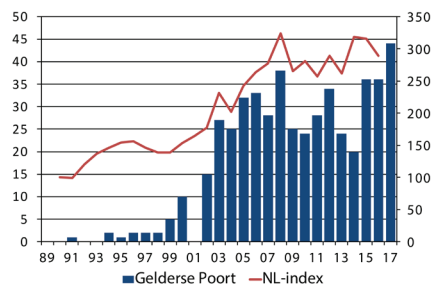

Figuur 9 Het aantal territoria van de Steenuil in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

landelijk van stabiliteit sprake was. Sinds 2010 kunnen we bij ons, door de oogharen kijkend, ook spreken van “stabiel” op een laag niveau. Voor nu ziet het er echter wel naar uit dat 2018 een minder jaar zal worden, want naar verluidt een slecht muizenjaar. Al houd ik hoop dat voor een enkel gebied nog data ingevoerd moeten worden of simpelweg een Steenuil gemist is. Avondrondes begin maart blijven essentieel om een goed beeld te krijgen van deze soort. Mooi te combineren met eventuele nog aanwezige Patrijzen.

Groene Specht (44)

Zoals te zien in de grafiek zijn er tussen 1990 en 2008 flinke stappen gezet in het land. De populatie in de Gelderse Poort volgt dezelfde lijn. Voor de landelijke trend geldt verder dat met name op de zeelei van West- en Midden-Nederland en op de rivierlei de expansiedrift het grootst is. Dat beeld komt natuurlijk ook tot stand door de tellingen in de Gelderse Poort. Opmerkelijk zijn wel de twee daljaren '13 en '14. De dip van '13 is zelfs op landelijke schaal terug te zien, maar in 2014 loopt het juist uiteen. In 4 gebieden werden in 2017 meer dan 2 territoria vastgesteld, waarbij de Millingerwaard de

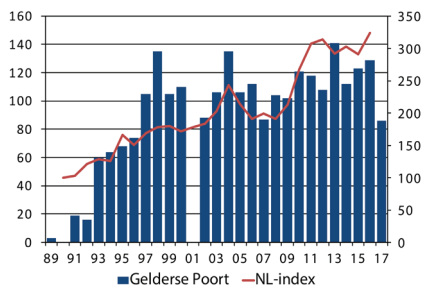

Figuur 10 Het aantal territoria van de Groene Specht in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

boventoon voerde (6). Deze gebieden komen voor 2018 op een totaal van 12; in 2017 waren dat er 16. Bij het inventariseren van Groene Spechten moet overigens goed opgelet worden! Zeker als het ongepaarde vogels zijn, vliegen ze de hele dag rond en over grote afstanden. Daar komt bij dat vrouwtjes ook roepen. Die klinken bijna hetzelfde ... (vaak iets minder hard en korzeliër).

Blauwborst (86)

Een verwachte stap terug voor een moerasvogel die zijn draai juist vindt in (vochtige) verruigende moerasgebieden. Het jaar 2017 was zeker geen goed jaar. De verwachte terugval werd bewaarheid (-33%). Nu 2018 op moment van schrijven mogelijk de boeken in gaat als het droogste jaar ooit (dat was 1976) zou je een verdere stevige achteruitgang verwachten. Het lijkt echter mee te gaan vallen. Voor 7 gebieden met 5 of meer territoria in 2017 (samen 62 territoria) komt het totaal in 2018 uit op 60. In de grafiek is de komst van de Blauwborst mooi te zien. De erg lage aantallen van 1989, 1991 en 1992 zijn geen fouten in de grafiek maar het begin van vestiging in de Gelderse Poort!

Figuur 11 Het aantal territoria van de Blauwborst in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

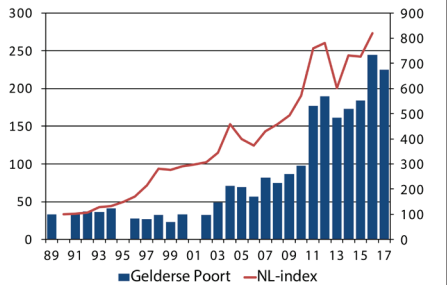

Foto: Fokko Ehrhart

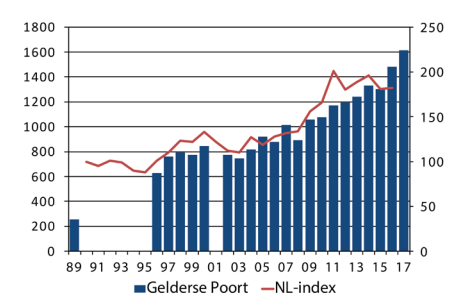
Mannetje Roodborsttapuit in Meinerswijk, 3 mei 2017

Roodborsttapuit (225)

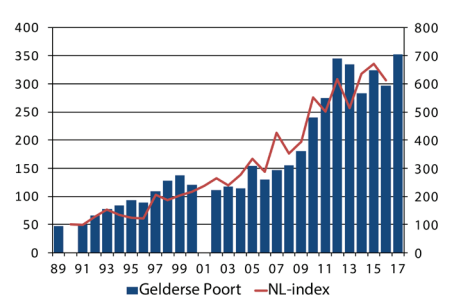
Met ruim 200 territoria is dit nauwelijks een bijzondere soort te noemen. Mooi om te zien dat de Gelderse Poort netjes in lijn loopt met de Nederlandse trend. In maar liefst 19 gebieden werden 5 of meer territoria vastgesteld, het overgrote deel betrof ook daadwerkelijk paartjes. Kom Leuth (18) en Oude Waal (22) herbergden de meeste "Robotapjes". Alhoewel de soort niet vies is van warm en droog weer ben ik wel nieuwgierig waar de eindstand van 2018 op gaat uitkomen. Door het uitblijven van de broodnodige regen verdorren planten en wordt de grond keihard. Dit zal ongetwijfeld effect hebben op de aantallen insecten. Dit gaat uiteraard veel meer soorten aan dan enkel de Roodborsttapuit.

Figuur 12 Het aantal territoria van de Roodborsttapuit in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

Figuur 13 Het aantal territoria van de Grasmus in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

Figuur 14 Het aantal territoria van de Putter in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

Grasmus (1612)

Je kan je afvragen of de Grasmus tegenwoordig nog wel een bijzondere soort is. In de Gelderse Poort is het de meest algemene soort die jaarlijks wordt geteld, gevolgd door Grauwe Gans en Bosrietzanger. Maar zo lang als de soort op landelijke schaal ook in het BMP-B meedraait blijven we

de soort natuurlijk tellen. Een totaal van 1612 territoria in 2017 moet voor de tellers in 1989 niet te bevatten zijn geweest, als je dat toen had voorgehouden. Destijds kwam de eindstand op 256. En het is toch ook fantastisch om in 2018 uit te komen op 131 territoria in de Millingerwaard of in de Spijkse Polder op 54? In elk geval profiteert

Foto: Fokko Erhart

Kneuen in braamstruik in de Klompenwaard op 23 juni 2016

de soort van verbossing /verstruiking en is het daarnaast een karakteristieke soort voor kleinschalig agrarisch gebied met heggen.

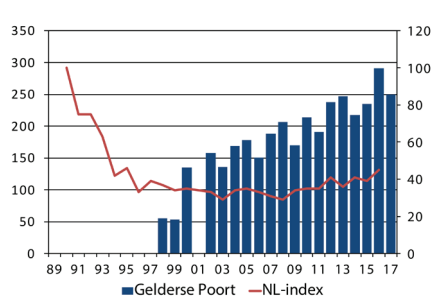
Putter (352)

Een succesverhaal kan je het verhaal van de Putter wel noemen. De Nederlandse index van 1990 staat op 100, die van 2016 op 613! Toch ziet het er bij ons naar uit dat de soort zich wat lijkt te stabiliseren rond de 290-350 territoria. Schommelingen horen daar bij. 2018 zal wat dat betreft een minder jaar zijn. Uit 8 gebieden met ten minste 15 territoria in 2017 waarvan de eindresultaten van 2018 ook bekend zijn, komt een stap terug van -23% naar voren. Niet om meteen van te schrikken; van 2013 op 2014 werd er op landelijke schaal een stap voorwaarts gezet van 23%.

Voor de Putter zijn late rondes in juni en juli van belang. De distelvink kan zich nog laat in het seizoen vestigen.

Kneu (250)

Nog een succesverhaal van een zangvogel in de Gelderse Poort. Een vogel die in een aantal opzichten overeenkomsten heeft met de Putter (zelfde voedsel- en biotoopvoorkeur). De landelijke terugval die doorzette tot het eind van het vorig decennium werd een halt toegeroepen en sindsdien is de soort bezig met een voorzichtige comeback. Die stap voorwaarts is in de Gelderse Poort al zichtbaar vanaf het moment dat de soort integraal werd geteld. In het Rijnstrangengebied was in 2017 West-Bergse Hoofd het beste gebied (10). Van de Waal-noord-gebieden was dat het Gendtse Veer (20) en in de Ooijpolder was het weer de Millingerwaard die de kroon spande (28).

Figuur 15 Het aantal territoria van de Kneu in de Gelderse Poort (linker as) en in Nederland (rechter as).

2019

Dit overzicht was niet mogelijk zonder de inzet van een grote groep tellers en de gastvrijheid van beheerders en eigenaren. We zijn altijd op zoek naar tellers voor deze prachtige gebieden! In de Ooijpolder, bij Bemmeler-Gendts-Doornenburg en het Rijnstrangengebied bij Panterden-Zevenaar. Meedoen kan al als je in de periode maart-juni een aantal rondes zelfstandig zou kunnen lopen. Voor mensen die geïnteresseerd zijn in deelname, maar weinig ervaring hebben met het inventariseren van broedvogels, is er een mogelijkheid om mee te lopen met iemand die het gebied goed kent of Harvey van Diek of ondergetekende lopen een ronde mee. Ik hoor graag van je als je interesse hebt!

Joost van Bruggen
Joost.vanbruggen@sovon.nl
Coördinator Gelderse Poort

Literatuur

Boele A., van Bruggen J., Slaterus R., Vergeer J.W. & van der Meij T. 2018. Broedvogels in Nederland in 2016. Sovon-rapport 2018/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.